

Revize vzorového etického kodexu RVŠ: Výstupy z dotazníkového šetření

Výstup Pracovní komise pro etiku ve vědecké a pedagogické práci

Vypracovali: Doc. PhDr. Markéta Švamberk Šauerová, Ph.D., Mgr. Tomáš Foltýnek, Ph.D.

Projednáno Etickou komisí RVŠ dne 8. 6. 2023 a odsouhlaseno k odevzdání předsednictvu RVŠ

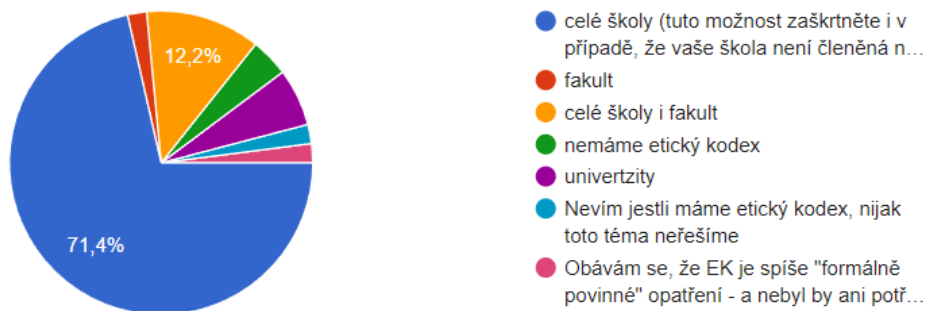
Úvod

Na jaře 2023 byla rozeslána zástupcům RVŠ prosba o spolupráci při analýze Etických kodexů na jejich vysoké škole, a to v souvislosti s uvažovanou Revizí vzorového Etického kodexu RVŠ (jeden z úkolů Etické komise pro dané volební období).

Rádi bychom poděkovali všem zúčastněným za zapojení, do letního zasedání Rady VŠ zasíláme základní výstupy tohoto šetření.

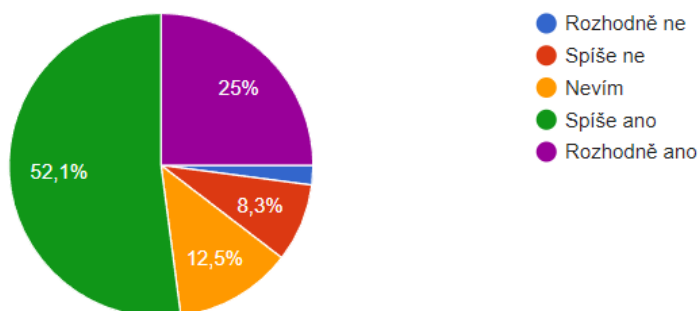
Kvantitativní analýza

Dotazníkového šetření, zpřístupněného přes Google Forms, se zúčastnilo 49 respondentů. 38 dotazových (71 %) uvedlo, že mají EK na úrovni celé školy (nezohledňuje specifika jednotlivých fakult), specifika EK na úrovni celé školy i fakult uvedlo 6 respondentů. 1 respondent si nebyl jistý, zda škola má EK a 2 uvedli, že škola EK nemá vůbec.

Velmi důležitý údaj se týkal revize Etických kodexů jednotlivých škol, zde lze považovat situaci za potěšující. 12 odpovědí (26 %) uvedlo, že revize proběhla v roce 2022, 9 respondentů (19 %) v roce 2018. Většina odpovědí se pohybovala nejčastěji v období 2018 dosud, 1 respondent uvedl, že EK je aktualizován průběžně. Poslední revizi EK v období 2010 – 2015 provedlo dle respondentů 6 škol (13%). – tyto kodexy nelze považovat za příliš aktuální, nicméně, více než 60 % kodexů je revidováno v době posledních 5 let.

77 % respondentů se zároveň domnívá, že jejich současný EK vyhovuje potřebám jejich školy (52 % spíše vyhovuje, 25 % rozhodně vyhovuje), 10 % respondentům nevyhovuje, 12% (6 respondentů) neví.

31 % respondentů považuje přístup školy při řešení porušování zásad akademické etiky za proaktivní, 37 % za reaktivní. 33% respondentů se domnívá, že přístup školy je neutrální. Proaktivní přístup ve třetině odpovědí lze považovat za příznivý trend, v tomto směru je však stále nutné vyvíjet přiměřené aktivity (i na úrovni RVŠ), které by směřovaly k významnější podpoře proaktivního přístupu škol k řešení etických problémů (např. konference nebo workshopy zaměřené tímto směrem, doporučení zpracované EtK RVŠ, sdílení zkušeností s odborníky ze zahraničí).

Kvalitativní analýza

Hodnocení dalších otázek bylo kvalitativní. Zde jsme se dotazovali, zda jsou rozděleny kompetence mezi etickou a disciplinární komisí, zda na škole působí další komise související s akademickou etikou a jaké jsou nejčastější prohřešky proti akademické etice ze strany studentů a ze strany akademiků.

Většina respondentů uvedla, že kompetence mezi etickou a disciplinární komisí rozdělené jsou, disciplinární komise se nejčastěji věnují prohřeškům studentů. Kompetence jsou rozděleny na úrovni řízení (Etická komise je typicky celouniverzitní, zatímco Disciplinární komise jsou fakultní). Zmíněna je navíc Komise pro etiku ve výzkumu. Někteří uvádějí nově uvažovanou pozici ochránce práv (ombudsperson).

Mezi nejčastější prohřešky studentů uvádějí respondenti: plagiátorství, nedostatečné uvádění zdrojů v pracích, nedodržení anonymity respondentů z výzkumů, podvádění u zkoušek, manipulace s daty z výzkumu. Objevují se ale i témata sociálního charakteru - špatná docházka do výuky, nízký respekt k vyučujícím, až dehonestace pedagogů např. ve studentských hodnoceních.

U hodnocení prohřešků akademiků byla patrná vyšší opatrnost při formulování odpovědí, častěji se objevují odpovědi „nevím“, prázdné místo, „nemáme data“ – v tomto směru bylo možné uvést i vlastní názor. U konkrétních odpovědí byly uvedeny: plagiátorství, střety zájmů, vykrádání sama sebe, nedodržování publikační etiky (připisování autorů), podvádění ve vědě (manipulace s daty). I zde se objevuje sociální rozměr – porušování obecných standardů slušného chování, genderově podmíněné obtěžování, či zneužívání své pozice.

Doplňující komentáře

V rámci možnosti sdělit cokoliv dalšího, uváděli respondenti např., že mají zkušenost, že vyučující jsou odrazováni od záchytu prohřešků proti akademické etice. Po podání podnětu k zahájení disciplinárního řízení jsou vystaveni ponižujícímu pohovoru, „promlouvání do duše“, že to lze řešit jinak, než postoupením k DK, je to nekollegiální („nedrží se basa“) a dokonce poznámám, že „takový člen týmu není potřeba“. Byla také zmiňována nedůvěra v lepší péči o zaměstnance, kritika nedostatečných manažerských dovedností vedoucích pracovníků, „zametání problémů pod koberec“. Zmíněn byl rovněž problém s vysokou administrativou, v jejímž důsledku mohou i „podvody“ vznikat

na úrovni nepřesností. Zmíněny byly problémy s financováním grantů – z toho plynoucí snahy pracovišť „přežít“.

Byly uvedeny rovněž kritické připomínky k formulaci studenti v dotazníkovém šetření – doporučena byla formulace studující. Také byly uvedeny výzvy, jak více specifikovat preventivní možnosti do kodexu přímo. S návrhem, zda lze pomoc ETINED formulovat jako součást kodexu univerzity, lze souhlasit.

Závěr

V souvislosti se zjištěním, že školy mají ve vysoké míře aktualizovány Etické kodexy v nedávné době a více než v 75 % jim EK vyhovují, se zprvu nejevila zvažovaná revize Etického kodexu RVŠ jako potřebná. Přesto považuje Etická komise RVŠ za nezbytné, aby byly provedeny dílčí úpravy vzorového kodexu, který je z roku 2007, neboť tento EK by měl být určitým vzorovým, přiměřeně univerzálním dokumentem, o který se mohou vysoké školy opírat, měl by být důležitým průvodcem při řešení aktualizací Etických kodexů na vysokých školách a zohledňovat nejnovější trendy v přístupech při řešení etických témat, která se nově s aktuálním společenským vývojem vynořují. Návrhy úprav EtK připraví na podzimní jednání RVŠ.